

Bygherrerapport

VKH 6640 Torup, Hedensted sogn, Hatting herred, Vejle amt.
Stednr. 17.04.04. KUASnr. FOR 2003-2123-0407.

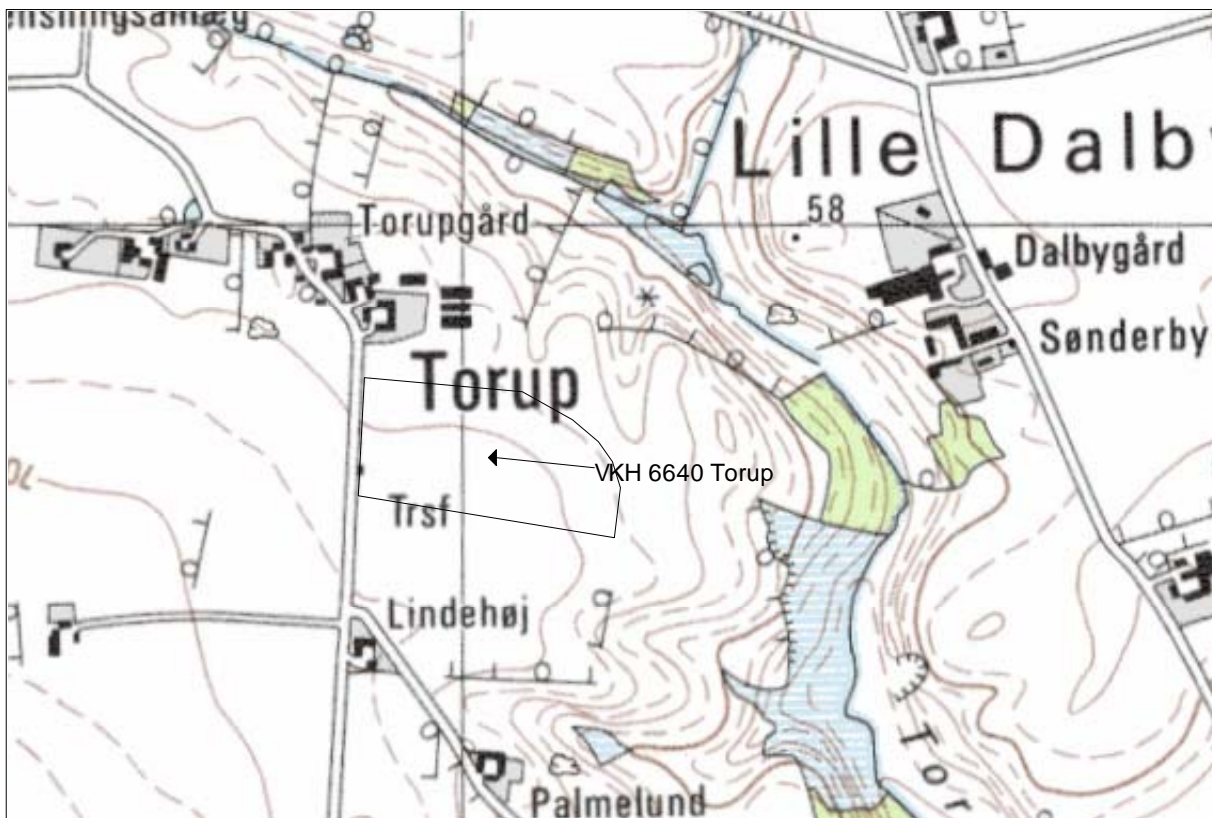

Fig. 1. Oversigtskort med det undersøgte områdes placering.

Indholdsfortegnelse

Indledning	side 2
Kulturhistorisk redegørelse	side 2
Udgravningens resultater	side 3
Topografi	side 5
Fortidsmindelandskabet	side 6
Udgravningsdata	side 6
Metode	side 6
Dataliste	side 6
Fremtidigt arbejde	side 6

Indledning

I forbindelse med den fortsatte udstykning af byggegrunde i Hedensted (lokalplan nr.176 bakken i Torup bakker) foretog Vejle Museum en arkæologisk forundersøgelse på baggrund af tidligere registrerede fund umiddelbart syd for lokalplansområdet (VKH 6619 Lindehøj). Ved forundersøgelsen fremkom i alt 60 anlæg spredt over de centrale og nordvestlige dele af det berørte område. På baggrund af den fremkomne keramik (2 stykker) samt bebyggelsen syd for det undersøgte område (VKH 6619) skal hovedparten anlæggene sandsynligvis henføres til yngre jernalder. På dette grundlag udvalgte tre mindre områder på ca. 8900 m², hvor en egentlig udgravning var ønskelig. Udgifterne til disse undersøgelser påhviler ifølge museumsloven §26 stk. 2 og §27 stk. 4 bygherre, der i dette tilfælde er entreprenør Anton Knudsen, Hjelmdrupvej 70, 6040 Egtved. Al korrespondance er ført mellem Folmer Christiansen, Vejle Museum og Anton Knudsen. Undertegnede forestod både forundersøgelsen og den egentlige udgravning samt udfærdigede nærværende rapport.

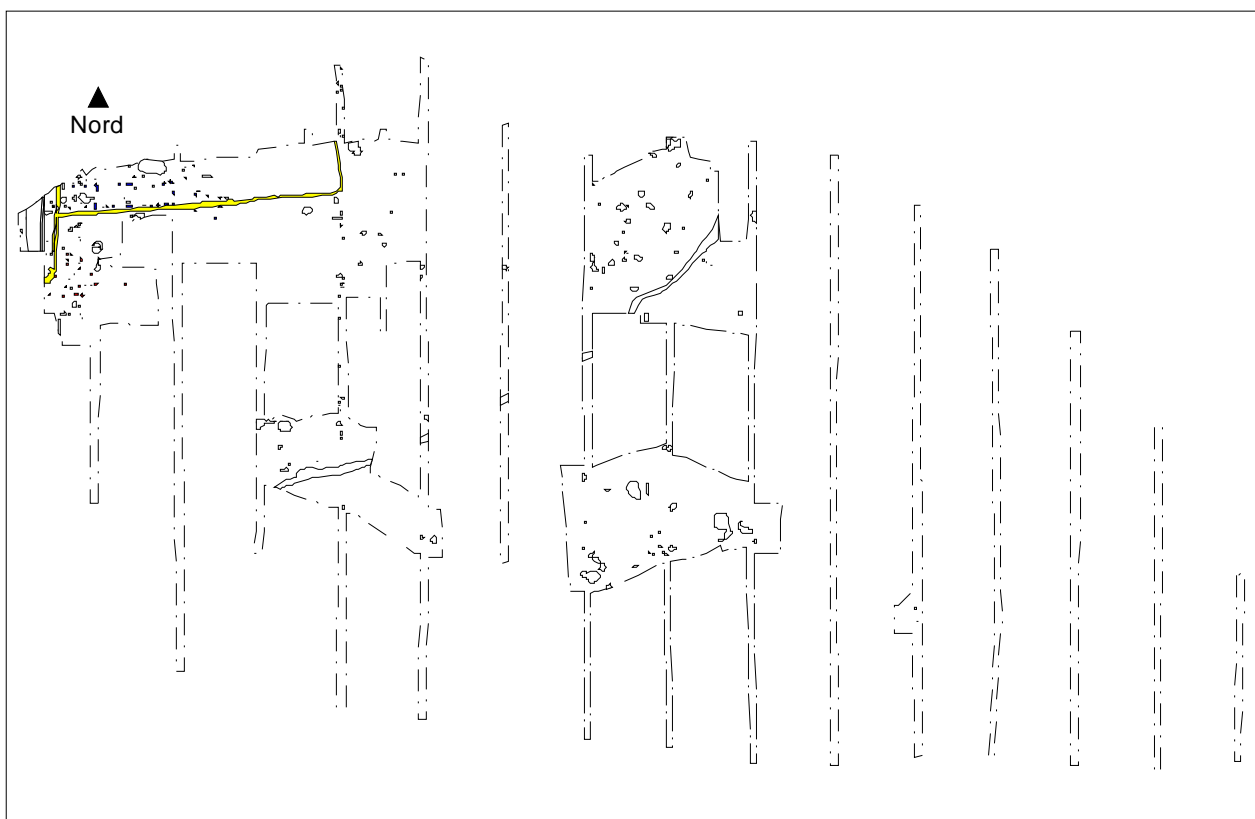

Fig. 2. Oversigtsplan af VKH 6640 Torup.

Kulturhistorisk redegørelse

Der er i forbindelse med udgravningen fundet huse fra den tidlige del af middelalderen (ca. år 1100) samt spredte anlæg fra perioden umiddelbart før. Syd for det undersøgte område er der tidligere fundet huse og grave fra yngre romertid/ældre germanertid, der dækker tidsrummet 200-550 e.kr., samt huse fra sen vikingetid/tidlig middelalder, der dækker perioden 1000-1150 e.kr. De nyfundne huse daterer sig til perioden umiddelbart efter de tidligere undersøgte huse, og det ser således ud til, at området har haft en uafbrudt bebyggelse siden 1000-tallet. Navnet Torup er et torpenavn, hvor endelsen rup er afledt af den oprindelige endelse torp. Stednavne med endelserne torp eller omskrivningerne strup, drup og rup er af stednavneforskerne dateret til vikingetid/tidlige middelalder med betydningen udflytterlandsby. De tre huse fra vikingetid/tidlig middelalder skal

derfor sandsynligvis tolkes som en sådan udflytterbebyggelse og dermed forgænger for det nuværende Torup. De tre måske fire huse fra omkring år 1100 tolkes som den umiddelbare efterfølger til den vikingetidige/tidlig middelalderlige bebyggelse. Hvorvidt de hidtil undersøgte anlæg har udgjort hele udflytterbebyggelsen var ikke muligt at afklare i forbindelse med undersøgelsen, men kommende udgravninger mod nord og vest vil forhåbentlig kunne afklare dette spørgsmål. De tre gårdsanlæg fra yngre romertid/ældre germanertid, viser at området tidligere havde været beboet, og der kan for så vidt godt have været en bebyggelse i området i perioden mellem de to undersøgte bebyggelser, der blot har ligget uden for det undersøgte område. Det var derfor ikke helt nyt land udflytterne bosatte sig på, men jord der var en del af adelbyens (byen fra hvilken udflytterne kom) ejerlav. Det er således ikke sikkert, at torpebebyggelsen er et udtryk for nyopdyrkning af området, men den er måske snarere et udtryk for en decentralisering af bebyggelsen. Et fænomen der også ses andre steder, hvor det understøttes af, at der ofte iagttages dyrkningsfællesskab mellem adelbyen og torpebebyggelsen.

Udgravningens resultater

Der undersøgtes knap 9500 m² i forbindelse med de arkæologiske undersøgelser fordelt på fire felter samt femten søgegrøfter. Heraf 3800 m² i forbindelse med forundersøgelsen. Spredt over områdets centrale og nordlige dele fremkom i alt 209 anlæg. Anlæggene fordelte sig på 134 stolpehuller, 51 gruber, 9 kogestensgruber, 15 fyld og 3 grøfter. Blandt stolpehullerne kunne udskilles 3 muligvis 4 huse. På baggrund af den fremkomne keramik skal gruberne samt de øvrige anlæg spredt over hele det centrale område af udstykningen sandsynligvis henføres til yngre jernalder. Disse anlæg skal således ses i sammenhæng med bebyggelsen syd for det undersøgte område (VKH 6619). I det nordvestlige hjørne af udstykningen fremkom desuden et sikkert samt muligvis yderligere et gårdsanlæg samt en række gruber fra den tidlige del af middelalderen (ca. år 1100). Gårdsanlæggene bestod af et hovedhus samt et til to udhuse. I samme område som gårdsanlæggene fremkom endvidere flere sammenhængende grøfter. Disse indhegner områder nord og vest for undersøgelsesområdet ind mod landsbyen Torup. Dateringen af disse grøfter er ikke helt sikker, men de er dog yngre end de tidlig middelalderlige gårdsanlæg, og der er sandsynligvis tale om enten middelalderlige toftegrænser eller grænser for senere tids kálhaver (køkkenhaver).

HUS A12

Huset var bevaret i form af vægstolper samt en gavlstolpe i husets østende. Huset var 25,3 m langt og 5,9 m bredt. Hustypen er velkendt i det danske område bl.a. fra Bulagergård ved Veerst. Hustypen dateres til 1100-tallet. Huset tolkes som hovedhus i et gårdsanlæg bestående af huset og hus A35. Der registreredes 19 vægstolper, hvoraf de to muligvis har markeret en indgang i husets sydside. I begge vægforløb er stolpe nr.3 fra vest en smule større end de øvrige, desuden vender de på tværs i forhold til husets længderetning. Dette kunne antyde, at de også har fungeret som skillevæg, således husets vestligste ca. 6 meter har udgjort et separat rum muligvis en vognport

HUS A35

Huset var bevaret i form af 6 vægstolper stående med en indbyrdes afstand på mellem 2,5 og 5,3 m. Huset var nærmest rektangulært med en længde på 7,3 m og en bredde på 5,75 m. Huset tolkes som en økonomibygning/udhus i et gårdsanlæg bestående af huset og hus A12.

HUS A60

Huset var bevaret i form af 6 vægstolper stående med en indbyrdes afstand på mellem 1,25 og 1,4 m. Huset var nærmest rektangulært med en længde på 3,8 m og en bredde på 3,2 m. Huset tolkes som en økonomibygning/udhus i et gårdsanlæg bestående af huset og hus A68.

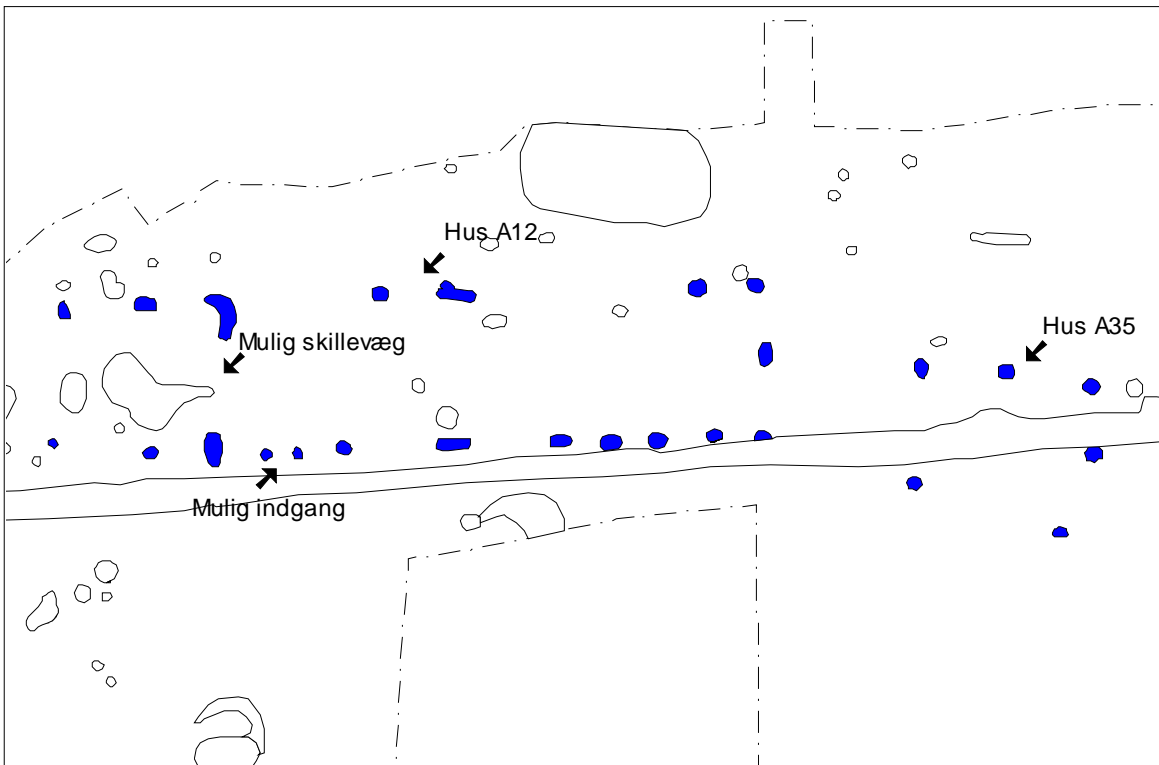

Fig. 3. Husene A12 og A35.

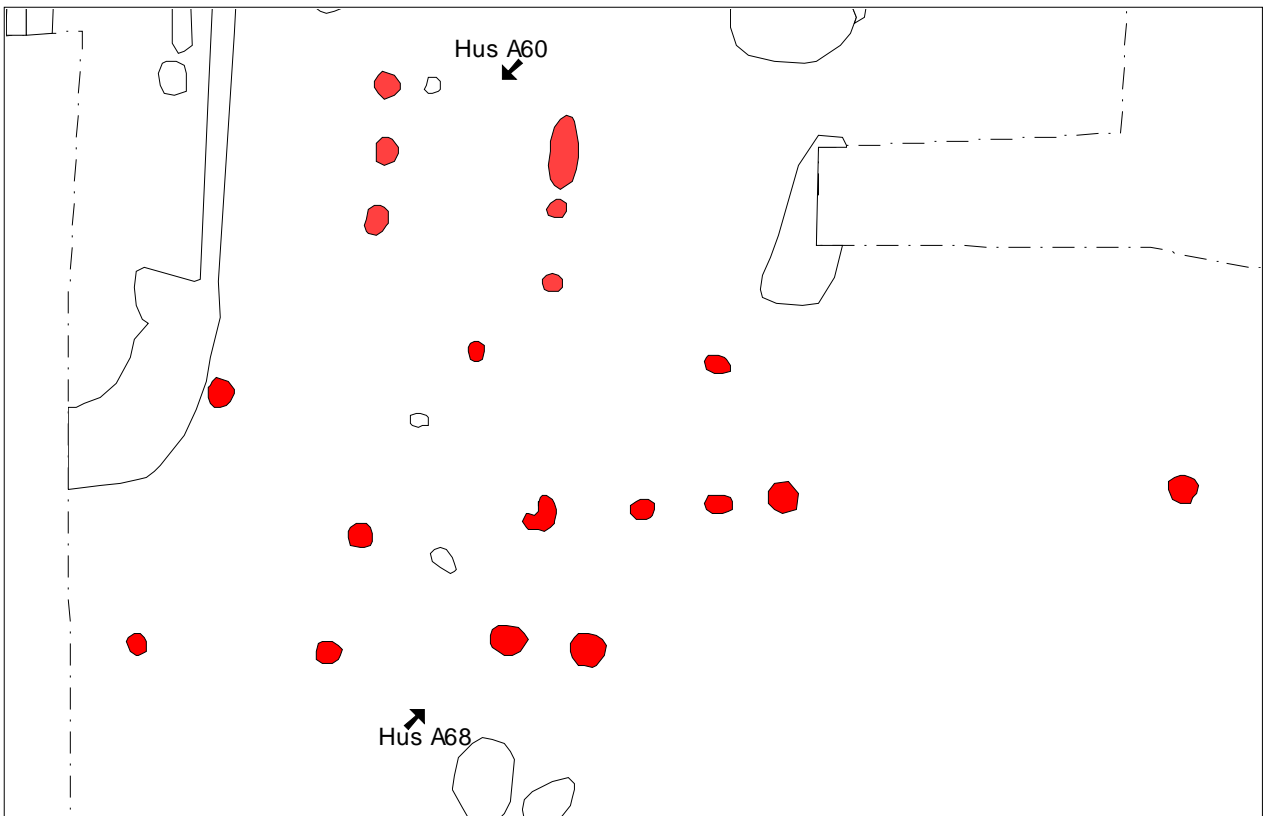

Fig. 4. Husene A60 og A68.

HUS A68

Muligt eller dårligt bevaret hus, der var bevaret i form af spredte vægstolper samt en række indre tagbærende stolper. Huset var 19,2 m langt og 5,5 m bredt. Hustypen er velkendt i det danske område bl.a. fra Nr. Farup ved Ribe. Hustypen kendes fra både sten- og bronzealderen samt fra begyndelsen af middelalderen frem til forrige århundrede. Det her omtalte hus skal dog ud fra fundsammenhængen dateres til 1100-tallet. Huset tolkes som hovedhus i et gårdsanlæg bestående af huset og hus A60. Der registreredes 13 stolpehuller 6 tagbærende og 7 vægstolper. Huset var for dårligt bevaret til at komme med tolkninger på funktionsinddelingen af huset.

Fig. 5. Grøft A50.

GRØFT A50

Grøften består af flere sammenhængende grøftforløb, der indhegner områder nord og vest for undersøgelsesområdet ind mod landsbyen Torup. Grøfterne kan følges over ca. 110 m. Dateringen af disse grøfter er ikke helt sikker, men de er dog yngre end de tidlige middelalderlige gårdsanlæg, og der er sandsynligvis tale om enten toftegrænser fra en senere del af middelalderen eller grænser for senere tids kålhaver (køkkenhaver).

Topografi

Lokaliteten var placeret i et kuperet terræn, der mod syd, øst og nordøst falder drastisk ned mod Torup Bæk. Mod nordvest og vest stiger terrænet svagt (se fig. 1). Undergrunden i området bestod primært af sandet eller siltet ler med mindre lommer med større indhold af sand og grus. Der sås også arealer, hvor undergrunden bestod af rent sand eller gruset sandet. Muldlaget var i områder op til 70 cm tykt.

Fortidsmindelandskabet

Der er kun registreret ganske få fortidsminder i nærområdet til lokaliteten, og der primært tale om overpløjede gravhøje samt enkeltfundne oldsager. Lokaliteten er altså sammen med VKH 6619 Lindehøj det første undersøgte spor efter menneskelig bosættelse i området.

Udgravningsdata

Udgravningen foregik i perioderne fra 17/1 til 24/1 2005 og 7/2 til 15/2 2005 med følgende deltagere: Museumsinspektør Folmer Christiansen (udgravningsansvarlig), Cand. Mag. Peter Mohr Christensen (daglig leder) og Cand. Mag. Bjørnar Måge. Der blev brugt i alt 23 manddage samt 77 maskintimer.

Metode

Muldafrømningen samt fjernelsen af 10-15 cm råjord foretoges med maskine. Alle anlægsspor og aflejringer blev tegnet 1:50 i et lokalt målesystem orienteret nord-syd med nulpunkt sydligst i søgegrøft 2 fra prøvegravningen af VKH 6619 umiddelbart syd for lokaliteten. Et udvalg af anlæggene blev undersøgt og snittegninger tegnedes i 1:10 eller 1:20 på tegnepapir eller i gravebogen, og alle oplysninger fremkommet ved undersøgelsen registreredes i gravebogen. De undersøgte gruber snittedes med maskine, mens de tømtes med skovl. De undersøgte anlæg snittedes med skovl. Profiler tegnedes 1:20 på tegnepapir.

Dataliste

Sagen er journaliseret på Vejle Museum som VKH 6640 Torup, Hedensted sogn. Alle oldsager og original dokumentation opbevares her.

Konklusion og fremtidigt arbejde

Der fremkom spredt over hele det centrale område af udstykningsen 32 gruber, 32 stolpehuller samt 9 kogestensgruber. Disse skal sandsynligvis dateres til yngre romertid/ældre germanertid. I det nordvestlige hjørne af udstykningsen fremkom desuden et sikkert samt muligvis yderligere et gårdsanlæg samt en række gruber fra den tidlige del af middelalderen (ca. år 1100). Gårdsanlæggene bestod af et hovedhus samt et til to udhuse. I samme område som gårdsanlæggene fremkom endvidere flere sammenhængende grøfter. Disse indhegner områder nord og vest for undersøgelsesområdet ind mod landsbyen Torup. Dateringen af disse grøfter er ikke helt sikker, men de er dog yngre end de tidlige middelalderlige gårdsanlæg, og der er sandsynligvis tale om enten middelalderlige toftegrænser eller grænser for kålhaver (køkkenhaver) fra 1600-/1700-tallet. Da der er registreret anlæg i form af stolpehuller, gruber og grøfter helt op til nord- og vestgrænsen af undersøgelsesområdet, må det formodes at bebyggelsen fortsætter mod nord. Desuden kan det ikke afvises, at bebyggelsen også fortsætter mod vest.

18/2 2005 Vejle Museum

Cand.mag. Peter Mohr Christensen